

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת תרומה תש"פ

אלא י"ב דברים, ויש אומרים להיפך, דשמן למאור ובשמים לקטורת הסמים, כיון דאינם לצורך עשיית המשכן לכך לא מנאם, ובאמת צ"ע מ"ט כתבם כאן, הא הו"ל לכותבם בפרשת עבודת הקרבנות. ומובא ששאלו קמיה הגרי"ז מ"ט הנשיאים הביאו קטורת ושמן, והא הם מהדברים שהציבור מביאים, והשיב דהשמן והקטורת שהביאו הנשיאים לא הובאו בשביל עבודת המשכן, אלא בשביל העבודה בשבעת ימי המילואים.

והנה צ"ב מ"ט לא הביאו חיטים לחם הפנים, ולפי דברי הגרי"ז דהוה בשבעת ימי המילואים מבואר היטב, דבתוספתא (מנחות פ"ז ה"ב) מבואר דבשבעת ימי המילואים לא היה לחם הפנים.

ותולעת שני (כ"ה. ד')

מקשים כיצד הביאו דבר טמא למשכן, והא יש דין "מן המותר בפיך", וכבר עמדו על כך הראשונים, ועיין ברמב"ם וברבינו בחיי שכתבו דהיה גרגירים שהתולעת בתוכו, וברבינו בחיי הוסיף דאי"ז תולעת משי. ומקשים על פירושם דהא איתא להדיא בירושלמי בכלאים (פ"ט ה"א) דלתולעת היה רוח חיים וצ"ע, ועיין בנודב"י (תנינא או"ח סי' ג') שהאריך בזה, וע"ע במנ"ח (מצוה צ"ט אות ה'), אמנם האבן עזרא כתב דהוה תולעת משי ממש.

ועזים (שס)

פירש רש"י נוצה של עזים, לכן תרגם אונקלוס ומעזי דבר הבא מן העזים, ולא עזים עצמם שתרגום של עזים עזיא ע"כ. וצ"ע שאם עזים היינו נוצת עזים, יכתוב נוצת עזים ומדוע כתוב עזים. וביאר בטעמא דקרא דכיון שאת הצמר טוו על העיזים, והטויה הרי נעשתה במשכן, לכן הוצרכו להביא את העזים עצמם למשכן.

מאדמים (כ"ה. ה')

פירש רש"י צבועות היו אדום לאחר עבודת ע"כ. איתא בירושלמי בשבת (פ"ז ה"ב) שחבטו על העיזים עד שנצרר הדם ונצבע הצמר באדום, וביאר בטעמא דקרא דאזיל רק למ"ד (מנחות דף מב. ב.) דאין צריך צביעה לשמה, דמה שנצרר הדם אי"ז מעשה צביעה, ומהאי טעמא רש"י כאן לא פירש כן, משום דאזיל כמ"ד דבעינן צביעה לשמה.

תחשים (שס)

פירש רש"י מין חיה ולא היתה אלא לשעה והרבה גוונים היו לה לכך מתרגם ססגונא ששש ומתפאר בגוונים שלו ע"כ. וצ"ע ד"שש ומתפאר בגוונים שלו" הוא בלשון הקודש, ואי"ז תרגום. ומובא מהחנכות התורה דכיון שהתחש היה חיה לשעה, לכן בזמן שחידשו לשון תרגום לא תרגמו מילה זו, ולכן אין ע"ז תרגום בארמית, וכתב התרגום בלשון הקודש, [ויש להעיר דמצאנו בתנ"ך בכמה מקומות (יחזקאל ט"ז) דהיה תחש], ועיין ברייתא דמלאכת המשכן (ריש פרק ד').

ועצי שטים (שס)

פירש רש"י ומאין היו להם במדבר, פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם וציוה לבניו לטלם עמהם כשיצאו ממצרים ע"כ. שמעתי להקשות ע"ז דאיתא בחז"ל (כתובות דף סב. ב.) דבתחילה היו עתידים שיכנסו לארץ ושם יבנו את בית המקדש, ולבסוף נשתנה שיבנו את המשכן במדבר, וא"כ כיצד יעקב צפה ברוח הקדש שעתידין לבנות משכן במדבר, הא בזמן יעקב לא היו עתידים לבנותו, וצ"ע. ובאבן עזרא ובדעת זקנים כתבו דגדלו ארזים במדבר, וצ"ע דהרי במדבר לא גדלים עצים, ועיין בתוס' בחולין (דף פח. ד"ה אלא) שכתבו שכשהיו בני ישראל במדבר גדלו עצים.

ועשו לי מקדש (כ"ה. ח')

הרמב"ם (ריש הל' בית הבחירה) כתב מצות עשה לעשות בית לה' להיות מקריבין בו הקרבנות, וחוגגין אליו ג' פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש, מבואר דתכלית המקדש הוא לקרבנות ולרגלים, והגרי"ז אברמסקי צ"ל כתב דהמקור לזה הוא מדברי הימים ב' (ב' ג.) הנה אני בונה בית לשם ה' אלוקי להקדיש לו להקטיר לפניו וגו' ולמועדי ה' אלוקיננו.

וידבר ה' אל משה לאמר (כ"ה. א')

באבן עזרא ובבעלי התוס' כתבו דהציווי היה כשמשה עלה להר, וכ"כ ברמב"ן בריש פרשת ויקהל, והוסיף שאחרי ששבר את הלוחות אמר לאהרן והנשיאים וכל ישראל האנשים את ענין המשכן שנצטוו בו בעלותו אל ההר, ואחר שירד עם הלוחות השניות חזר וציוה, והקהילו אליו כל העדה האנשים והנשים, וצוה שוב על ענין המשכן אשר נצטוו בו בראשונה, להודיעם שכיון שנתרצה להם חזרו לאהבתם הראשונה, ותהיה שכנינו שורה בתוכם.

אמנם רש"י פרשת כי תשא (ל"ג. י"א) כתב דהציווי היה ב"א בתשרי אחר שמסר לו לוחות אחרונות, וכן מבואר בספורנו [פרשת משפטים (כ"ד. י"ח) ובפרשת שמיני (י"א. ב)], שהיה בארבעים יום האחרונים, [ועי"ש שמעיקרא היה ראוי שהקב"ה ישכון בתוך כל אחד ואחד, אבל מכיון שחטאו היה משכן לכולם], וכן מבואר בתנחומא (ח') שכתב דהציווי על המשכן היה להודיע שאף שחטאו בעגל מ"מ הקב"ה מחל להם וחזרה שכינה לישראל, מבואר שהיה אחר חטא העגל. והקשו דלפי דבריהם מהו הביאור במה שכתוב (כ"ה. כ"א) ואל הארון נתן את העדות אשר אתן אליך, והרי כבר נתן, והו"ל לכתוב אשר נתתי.

ויקחו לי תרומה (שס)

פירש רש"י לי לשמי. בשב שמעתתא בהקדמה הקשה מ"ט כתיב "ויקחו", הו"ל לכתוב "ויתנו", והנה בשפתי חכמים הקשה מ"ט פירש רש"י "ויקחו לי לשמי", וביאר דלא שייך לכתוב ויקחו, כיון שכל דבר בעולם שייך לקב"ה, ולכן פירש רש"י דהכונה לשמי, ולפי דבריו מיושב קושיית השי"ש דלא שייך לכתוב ויתנו על דבר ששייך לקב"ה, ולכך כתוב ויקחו שהוא לשון הפרשה.

והשב שמעתתא ביאר ע"פ מה דאיתא בקידושין (דף ז. א.) דהנותן מתנה לאדם חשוב הוי כאילו מקבל, כיון דיש לו הנאה במה שמקבל ממנו, וה"נ הכא כשנותן תרומה למשכן, הרי זה כאילו קיבל מתנה, שנהנה במה שלקחו ממנו תרומה.

והוסיף שזהו הביאור במה שכתב רש"י "ויקחו לי לשמי", דהרי"ן בקדושין (דף ג. מדפ"ה) כתב דהנותן מתנה לאדם חשוב ע"מ להחזיר אין בכך הנאה כלל, וכל ההנאה היא רק כשמקבל את המתנה לגמרי, וא"כ אם לא יתן לשם הקב"ה, אלא לשם תמורה אחרת, אין בכך הנאה כלל דהרי זה כנותן ע"מ להחזיר, ואי"ז לקיחה אלא נתינה, ולכן כתב רש"י לי לשמי, דרק ע"י שנותנים לשם הקב"ה הוי כלוקח.

[והנה העולם חושבים איפכא, דאם נותן מתנה לשם תמורה הרי הרויח את התמורה ע"י הנתינה, משא"כ כשנותן לשם שמים אינו אלא נותן, שהרי לא יקבל דבר על נתינתו, אמנם האמת היא שאינו כן, אלא דוקא כשנותן ולא מקבל כלום מקבל הכל].

ובעיקר הקושיא מ"ט כתוב "ויקחו" ולא כתוב "ויתנו", ביאר הבית הלוי ע"פ מה דאיתא בב"ב (דף יא. א.) דמונבו המלך בזבז אוצרותיו בשנות בצורת, ואמר אבותי גזזו למטה ואני גזזתי למעלה, והיינו שמה שיש לו כסף בעוה"ז אין בכך הנאה כלל, משא"כ כשגזזו למעלה קיבל הנאה רוחנית, וכן כאן כשנותנים תרומה בעולם הזה, אח"כ בעוה"ב יקבל את מה שנתן, וא"כ אי"ז נתינה אלא גזזו לעצמם לעולם הבא.

ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי (שס)

צ"ע דבתחילה כתיב "ויקחו לי" ומשמע דיכפו אחרים להביא, ומבואר דהוא חובה, ואח"כ כתוב "אשר ידבנו" ומשמע דהוא נדבה, וביאר בחידושי הגרי"ז (ע"ה) דלכל היצבור היה חובה להביא, אבל מ"א את כל איש" דהיינו על כל יחיד ויחיד היה נדבה. ועוד ביאר דיש דין להפוך את נדבת כל אחד ואחד לממון הציבור, דהמשכן צריך להיות מהציבור ולא מיחיד, וזהו מאי דכתיב בפרשת ויקהל קחו מאתכם תרומה ובתרגום תרגם "סבו מנכון אפרשותא".

תקחו את תרומתי (שס)

פירש רש"י י"ג דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם ע"כ. עמד שכתב רש"י דיש דברי חכמים, וצ"ע, דבפסוקים אתה מוצא ט"ו, וכבר עמד ע"ז בשפתי חכמים, ותיירך דהתכלת והארגמן ותולעת שני הם צמר ורק חלוקים בצבעם. ועוד תירץ שאבני שוהם ואבני מילואים כיון שהנשיאים הביאום לא מנאם, ודבריו תמוהים דהא הנשיאים הביאו גם הבשמים, וא"כ ליכא

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שם)

איתא בשבועות (דף טו: טו) אין בנין בית המקדש בלילה, דאמר אביי מנין שאין בנין בית המקדש בלילה שנאמר "ביום הקים את המשכן", ביום מקימו בלילה אין מקימו, והנה במקדש דוד (קדשים ס"א א) חקר האם הא דאין בנין בית המקדש בלילה הוא פסלות בבית המקדש שנבנה בלילה, או שהוא דין איסור שלא לבנות בית המקדש בלילה, והביא ראיה מדברי התוס' (שם) שהקשו מהא דאיתא ברי"ה (דף ל) דאיבני בלילה וכו', ותירצו דהתם איירי בבית המקדש דלעתיד, שהוא עשוי מאליו בידי שמים, ואם נימא דאין בנין בית המקדש בלילה הוא דין פסלות, אי"כ מ"ט בביהמ"ק השלישי אין פסלות זו, ומה איכפ"ל שנבנה בידי שמים, ועל כרחך דהוא איסור לבנות ביהמ"ק בלילה, וא"כ שפיר הא דבבית המקדש העשוי בידי שמים לא שייך איסור זה, ולכך כשר גם בלילה.

אמנם הביא דבירושלמי ביומא (פ"א ה"א) מבואר שהוא פסלות, דאיתא שם דהקמת לילה פסול לעבודת יום, ומבואר שהוא פסלות במה שיהא מוקם בלילה, ולפי זה לכאורה גם כשיבנה בידי שמים אפ"ה פסול, כיון דיש פסול בהקמת לילה, וצ"ב דברי התוס'.

ובקה"י בשבועות (ס"י י) כתב דהגדר בזה דלילה לאו זמן הקמה הוא, ולכן כשהוקם בלילה פסול, ומ"מ בית המקדש שלעתיד לבוא אין בו פסול זה, והיינו משום דהפסול הוא דלילה לאו זמן הקמה הוא, וזה שייך רק בהקמה בידי אדם, אבל בית המקדש שיהא מוקם בידי שמים בלא הקמה בידי אדם, כשר.

אלא דיש להקשות כיון דלילה לאו זמן הקמה הוא, אי"כ בנין בית המקדש הוי מצות עשה שהזמן גרמא, והרמב"ם (פ"א מבית הבחירה ה"י"ב) כתב דהכל חייבין בבנין בית המקדש אנשים נשים וכו', וכיון דהוי זמן גרמא מ"ט נשים חייבות, וכתב הקה"י שם דדוקא הקמת בית המקדש ליכא בלילה, אבל כל ההכנות לעבודת המקדש כאריגת היריעות ועשיית האדנים ודאי כשרה גם בלילה, ולכן לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא.

ועשו ארון עצי שטים וגו' (כ"ה י')

איתא בברכות (דף מז: ז) דתשעה וארון מצטרפים לעשרה, ופריך וארון גברא הוא, ומשני דהכוונה דתשעה נראים כעשרה מצטרפים, וצ"ב כיצד התחלף בין תשעה וארון לתשעה נראין כעשרה, [ועיי"ש גירסת הגר"א].

ושמעתי לבאר דהנה איתא בב"ב (דף טז) דמקום ארון אינו מן המדה, וא"כ הארון היה נדמה שתופס מקום ובאמת לא תפס מקום, וה"י תשעה כארון דהיינו נראין כעשרה, ונתחלף בין תשעה כארון לתשעה וארון, [ול"ד אם מקום ארון אינו מן המדה הוא נס בארון שלא תפס מקום, או שהוא נס במקום].

אמתים וחצי ארכו (שם)

איתא בסנהדרין (דף טז: טז) מנין שכל המוסיף גורע, דכתיב "אמתים וחצי ארכו", ופירש רש"י "דל אל"ף מהכא קרי ביה אמתים הוו שתי מאות אמה" עכ"ל, והיינו שאם תגרע אות אחת יהיה במשמע שארכו מאתים אמה. והגר"א ביאר דאם תוריד את האות ו' של "וחצי" קרי ביה "אמתים חצי ארכו", ויהיה במשמע שבי' אמות הוא חצי האורך, וא"כ כל האורך הוא ד' אמות.

ופניהם איש אל אחיו (כ"ה כ')

בגמ' ב"ב (דף טז) הקשו דכתיב פניהם איש אל אחיו, וכתיב ופניהם לבית, ומתרחץ כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום וכאן בזמן שאין עושים, והקשו הראשונים דאיתא ביומא (דף נד) שכשהגויים באו בזמן החורבן היו מעוררים זה בזה, ומשמע שהיו פניהם איש אל אחיו, והרי לא עשו רצונו של מקום.

ותירצו באבני נזר ועוד אחרונים דכל דברי הגמ' הוא רק בזמן שביית המקדש קיים, שיש השראת השכינה, דאז יש דברים למעלה מדרך הטבע, שאם עושים רצונו של מקום פניהם איש אל אחיו, ואם לא פניהם לבית, אמנם בזמן החורבן לא היה כלל שכינה, וחזר להיות תמיד פניהם איש אל אחיו כבתחילה, היינו כמו שעשאוהו מתחילה, [ועיי"ש בב"ב דף טז. ובשיעורי הדף שם].

ואל הארון תתן את העדות (כ"ה כ"א)

פירש רש"י בא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפורת יתן תחילה העדות לתוכו ואח"כ יתן את הכפורת עליו ע"כ. וצ"ע דאם יתן את הכפורת קודם הלוחות כיצד יכניסם אח"כ, [ואולי כיון דארון אינו מן המדה אפשר להכניס את הלוחות גם אח"כ].

ובטור על התורה כתב דהכוונה שלא יניח את הכפורת קודם כדי למדוד אם זה טוב, [וחכ"א חישב שמשקלו היה טון וחצי, וא"כ היה קשה למדוד], אמנם יל"ע מה הענין שלא יעשה זאת.

ונועדתי לך שם (כ"ה כ"ב)

ברמב"ם (פ"ד מבית הבחירה ה"א) מבואר דהארון היה במערב, אמנם בתוס' בב"ב (דף כה) מבואר דהיה במזרח, ועיין בתו"ט (יומא פ"ה מ"ב) שכתב דהיה באמצע.

תעשה המנורה (כ"ה ל"א)

פירש רש"י תעשה המנורה מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אי"ל הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך לא נכתב תעשה ע"כ. ויש לעיין דא"כ מ"ט הקב"ה הוצרך להראות למשה מנורה של אש, והרי בלא"ה משה לא עשה את המנורה. ובפשוטו י"ל שהקב"ה רצה שיעשה השתדלות, ובמשאת המלך ביאר דהיה זאת במקוון שבכך שהוא יודע כיצד נראית המנורה, הרי זה כאילו הוא עושה, אבל אם לא היה יודע ה"ו כמתעסק בעלמא, ולא נחשב שעשה את המנורה.

ואת המשכן תעשה עשר יריעות (כ"ו א')

הרמב"ן בריש שמות האריך לבאר דבניית המשכן הוא גמר הגאולה, דעיקר הגאולה היה קבלת התורה, אמנם עדיין הקב"ה לא השרה שכינתו עליהם עד שבנו את המשכן, ולכן הוא עיקר הגאולה.

ונראה דזהו הביאור בהא דאיתא "אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד", היינו דהד' אמות הם המקום להשראת השכינה, ועיין משני"ב (ס"י קנ"ה) שיש ענין לקבוע מקום ללימוד, ובפסוקים אלו כדי שלא יטרידוהו שום דבר בלימודו, אך להני"ל י"ל עוד דמקום קבוע הוה מקום להשראת השכינה וכמו המשכן שהיה מקום קבוע.

וארבעים אדני כסף (כ"ו ב')

בפירוש מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א לברייתא דמלאכת המשכן (פ"א הל"ג דעת סק"א ד"ה ומכניסו) כתב שלאדנים לא היה תחתית.

והבריה התיכון בתוך הקרשים מבריה מן הקצה אל הקצה (כ"ו ג')

בתרגום יונתן כתב שהבריה התיכון הוא האילן שאברהם נטע בבאר שבע, וכשישראל עברו בים המלכים קטעו אותו ושמוהו בים סוף, והיה צף על המים, ומלאך מכריז דזה האילן שאברהם נטע בבאר שבע, והתפלל בשם ה' ולקחוהו בני ישראל, ועשוהו בריח התיכון וארכו שבעים אמה.

ובפירוש מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א לברייתא דמלאכת המשכן (א' ו') הקשה דהרי היה צריך להיות יותר משבעים אמה, דהא היה שלשים אמה מבי' צדדים, דהיינו שישים אמה, ועשר אמה מצד מערב, וכל זה היה מבפנים, והרי בשביל הבריה צריך להוסיף גם את עובי הקרשים בפניות, שהבריה נכנס באמצע עובי הקרשים שבפניות, וא"כ לא היה שם עובי לקרשים, ותירץ דאיכא מ"ד (שבת דף צח) דהקרשים היו משופעים, והבריה י"ל דהיה במקום השיפוע.

והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים (כ"ו ד')

איתא ביומא (דף נא: נא) דבבית שני עשו ב' פרוכות מספק, ויל"ע דבשלמא למ"ד (שם דף נז) שההזאה היא על הרצפה כנגד הפרוכת שפיר, דה"י הזו על הרצפה, אבל לר' אלעזר בר' יוסי דבעינן להזות על הפרוכת, צ"ע מהיכן ידעו מהי הפרוכת שצריכה הזיה.

ובסי' הערות למרן הגר"ש זצ"ל תירץ דר' אלעזר בר' יוסי סובר כמ"ד בתוספתא (פ"ב ה"א) דאיכא דין לעשות ב' פרוכות, ואין זה מטעם ספק, אלא מדכתיב והבדילה הפרוכת עיי"ש.

ונראה להוסיף בזה דלר"א ברבי יוסי שהפרוכת הוא דין בפני עצמו ולא רק להיכר ומהאי טעמא יש ב' פרוכות, משום הכי סבירא ליה דההזאה על הפרוכת עצמה, [ועיין עוד בפרשת פקודי (מ' ג)].

ברכת מזל טוב לידידינו המסור בכל גופו ונפשו למען הוצאת גליון זה

הבחור החשוב יצחק פרידמן נ"ו

תלמיד מובהק לרבינו ראש הישיבה שליט"א לרגל אירוסיו בשעתו מ"מ יה"ר שישלם ה' משכורתו מן השמיים ויזכו לבנות בית נאמן בישראל כעתירת מערכת "רבד הזהב"

לע"נ

הגאון רבי חזקיהו יוסף פלמן זצ"ל

בן הגאון הגדול רבי בן ציון צוק"ל

גלב"ע ל' שבט תש"פ

ת.נ.צ.ב.ה.